

218); d'altres de Martorell es poden veure en el *DBal.*, i cf. encara *Blanq.* I, 270.4; Reixac, *Questa*, 4.30.

La construcció reflexiva resta, doncs, majoritària a l'Edat Mitjana, i a la fi va reculant, i acaba esvanint-se («*impransus*: lo qui no ha dinat», OPou, *TbPu.*, 189, també 194). Les primeres aparicions de la construcció intransitiva poden ser ja força antigues, si bé reparam que els exs. de Jaume I, Llull, etc., que ho semblen en gran part s'expliquen per les regles de certes construccions que permeten deixar tàctic el pronom (constr. factitiva, *lo dinar* substantivat, *ésser hora de dinar*); clarament no la veig abans de «jo ané a la sua missa, e puys volc que m'aturàs ab él a *dinar*; e com aguem menyat ---» (doc. de 1325, Finke, *Acta Ar.* III, 472; fins ací i tot és dubtós que es pogués dir en lloc d'això a *dinar-nos*); en tot cas no n'hi ha uns quants exs. fins a textos no gaire anteriors al *Tirant* (intr. en «*trobaren lo Emperador, qui stava sperant al seu capità que vingués, perquè volia que dinàs ab ell*», Ag. II, 87).

Resten a espellucar alguns punts de l'evolució fonètica, tot desriant més a fons si hi ha un focus d'expansió del mot dins el romànic, o si és autòcton per tot; si bé ja a priori podríem meravellar-nos que hom cregui versemblant l'existència de manlleus d'un romanç a un altre en idees tan elementals com aquesta. Si queda vist que suposar-lo francesisme en català és poc menys que absurd, hi ha més fonament per suposar-ho en italià? Si algú ho ha pensat no sorprèn massa puix que en aquest terreny i en tal sentit s'han dit enormitats.³

L'italià *desinare* és corrent i està documentat des dels clàssics més antics de l'Edat Mitjana, entre ells Boccaccio (i n'hi ha derivats en escriptors més aviat anteriors, com Villani). El trobem avui, amb àrea compacta, arrelat en tots els dialectes al Nord dels Apenins, i a Toscana, abraçant des del Piemont al Vènet, i des de Val Bregaglia fins a la Versília i Lucca. El seu autoctonisme em sembla evident per tot això i ja per la forma mateixa del descabdellament fonètic, força discrepant del franco-occità i més conservador (la *š* sonora de *desinare* està en regla abans de l'accent, V. el meu article citat, pp. 52 i 80). Amb raó, doncs, M-Lübke no sols dona per descomptat i sobreentès que *desinare* és genuí, sinó que el pren com a base de la seva explicació del detall que més ha fet rumiar en l'evolució fonètica de *DİSJEJUNARE*: la *i* de la primera síl·laba a desgrat de la *i* de *DIS-*: *desinare*, diu, surt d'un *DİŞINARE* intermedí, d'on amb metàtesi dels dos timbres *DİŞINARE* > *disner*, comparant-hi com a paral·lels *DESİDERIUS* > *Didier*, *VİÇINATU* > *vismé*, *ERİCIONE* > *ireçon*, *HEREDITARE* > *ireter* (*ZRPb.* XXXIX, 1919, 469-90; *Frz. Hist. Gramm.*). Per poc que ho rectificuem o aclarim dient que tant o més que d'una metàtesi es pot tractar d'una metafoia de la *e'* per la *i* següent, aquesta explicació és ben convincent.⁴ D'altra banda cal que reparam en el caràcter ultracomplex del grup *sj'j'n* d'on sortí el grup *-sn-* de *disner/disnar*. Especialment en català (i molts parlars occitans) la *i* davant tals nexes complexos sol tancar-

se en *i*: *İNFLARE* > *inflar* (cf. *Litbl.* XL, 106), *İNTRARE* > cat. ant. *intrar*, (DE) *İNTRO* > *dintrez*, (DE) *İNTUS*: > cat. i oc. *dins*; i en francès *MİNUTIARE* > *mincier* (d'on *mince*), *RETENCIARE* (*RECENTIARE*) > *reincier* > *rincer*, etc. I no desvalorem la solidesa del grup consonàntic en el nostre cas, sota el pretext que la *š* no és més que una semi-consonant; justament el tractament fonètic de *JEJUNARE* com a cat. i oc. *dejunar*, it. *digiunare*, mostra que hi hagué en aquest mot una pressió dissimilatòria amb tendència a fer passar molt d'hora la primera de les *j* de *JEJUNARE* a *je-* (i després *de-*). D'altra banda en aquesta posició fortament pretònica i en un mot tan llarg, aviat havia de contraure's *je-ju-* en un complex *-ji-*: és doncs evident que davant un nucli, per dir-ho així, sobre-saturat de palatalitat, i encara, per torna, amb la tendència de la *-s* sonora implosiva a tornar-se *i*, el pas de *dis-* a *dis-* és ben bé el que calia esperar.

DERIV.: *Dina* en el Migjorn valencià (El Pinós, 20 *AlcM*) i en el monoverí *Canyis*: «al bollí l'olla, per burro que sigues, lo primer que fas es alsà la tapaota, pa que no se derrame el caldo --- y tendria que tirà la *dina*» (*Canyissaes*, 32, 121). *Dinar* com a substantiu apareix ja en l'ex. ross. de 1165 i algun altre dels citats supra; també un *dítar*, *VidesR*, f° 169r1; exs. de Jaume I i d'Eiximenis en *DBal.*; «*dinar* se dóna de matí, quals són los hòmens devots --- que en lo començ de la Quaresma han feta penitència --- e ara li donau a sopar», *StVicentF* (*Quar.*, 272, 56); «lo *dinar*: prandium», OPou (*TbPu.*, 189). *Dinat*.

Dinada [1322] en el qual se sumen i es confonen en català un derivat de *dinar* i un de *diner*, en la forma que ja he apuntat a l'ordre alf.: «promet penre en *dinades* la meytat del dit deute, ço és fforment, venema hi alscons jorns, a conxensa de bones gens», doc. de 1458, de la SdÜrg. (*Hom. Rubió i Lluch* II, 482); «en alguns lochs los senyors no permeten que los pagesos vènan forment, civada, vi ne altres coses; supliquen --- que agen ampla llibertat --- de vendra lurs *dinades* tot lo temps dell ayn a lur pler», doc. de 1462 (EdHinojosa, *Reg. Señ. Cat.*, p. 371) (observem la identitat semàntica amb el fr. *denrées* < *denerées*), igual sentit en un doc. tarragonès de 1752 (Dan. Recasens, *La Secuita*, 82); Moreira, *Folkl. Tortosi*, 217; val. *a males dinaes* 'de mal borràs'; «qui no creu bé a sa mare / y a sobint la fa parlar, / té que creure a la madastra / si en casa vol continuar: / pues de lo contrari sòl ser un perdut tota sa vida, y acabar-la a *males dinaes*, com solem dir», 20 MGadea (*T. del Xè* III, 33); *venir a cares dinaes* 'esdevenir-se rarament', id. (ib. III, 19); alacantí *una dinaeta d'esca* (una mica), Barnils (*Die Md. von Alacant*, 91); partint de l'occ. 'feix de llenya prima' arriba també a significar 'bruc boual' (Serradell, *Sota Terra del Club Muntanyenc*; *DFa.*).

De *dinar* deriva regularment *dinarada* si es feia partint de *dinar* substantivat (un *dinar* deute feudal, com hem vist supra), i allora se'n treia *dinada* si es partia de *dinar* verb (arrel *din-*); d'altra banda, de *diner* derivava *dinerada*, pron. igual que l'anterior no